

Nenad Cambi

DON FRANE BULIĆ I KONGRESI ZA STAROKRŠĆANSKU ARHEOLOGIJU (1894.–1994.)

UDK: 061.3(100):902/904(497.5 Split) "1894/1994":929

F. Bulić

Pregledni članak

Primljeno: 19.IX 1994.

Nenad Cambi

Filozofski fakultet

57 000 Zadar, HR

U 1994. godini pada šezdeseta obljetnica smrti msgr. F. Bulića i stota obljetnica Prvoga međunarodnog kongresa za starokršćansku arheologiju koji je on organizirao u Splitu.

U ovome članku autor se osvrće na Bulićev Kongres iz 1894. i njegove rezultate te ga uspoređuje s predstojećim XIII. kongresom za starokršćansku arheologiju koji se održava u Splitu u povodu stote obljetnice Prvoga.

Dva su razloga što 1994. godinu smijemo ponovno smatrati godinom don Frane Bulića. Prvi je što je ovaj ugledni Splitsanin i Hrvat umro u Zagrebu 29. srpnja 1934. godine, dakle točno prije 60 godina, od posljedica operacije žučnoga kamenca, a drugi je što se ove godine navršava 100 godina od jedne od njegovih velikih zasluga, organizacije Prvoga međunarodnoga kongresa za starokršćansku arheologiju.

Bulić je, naime, već početkom devedesetih godina prošloga stoljeća počeo razmišljati o održavanju međunarodnih kongresa za starokršćansku arheologiju. Bijaše potaknut rezultatima vlastitih istraživanja u Saloni, koja je s toliko uspjeha vodio od 1883. godine, od trenutka kad je stupio na čelo splitskoga Arheološkoga muzeja. U toj nakani podržao ga je Giovanni Battista De Rossi, danas već legendarni osnivač starokršćanske arheologije kao znanstvene discipline. Kako ove, 1994. godine pada upravo stota obljetnica toga doista krupnoga događaja, nama djelatnicima na tome polju želja bijaše, kad smo podnijeli kandidaturu za organizaciju XIII. međunarodnoga kongresa za starokršćansku arheologiju (pretkandidatura 1986. godine u Lyonu, a dodjela organizacije 1991. godine u Bonnu) da obilježimo jednu tako vrijednu obljetnicu koja toliko rječito iskazuje ono što često ističemo, da Hrvati nisu bili samo suputnici europske kulture povijesti nego da su je i djelatno stvarali. Don Franina istraživanja u Saloni, posebno ona koja su se odnosila na staro-

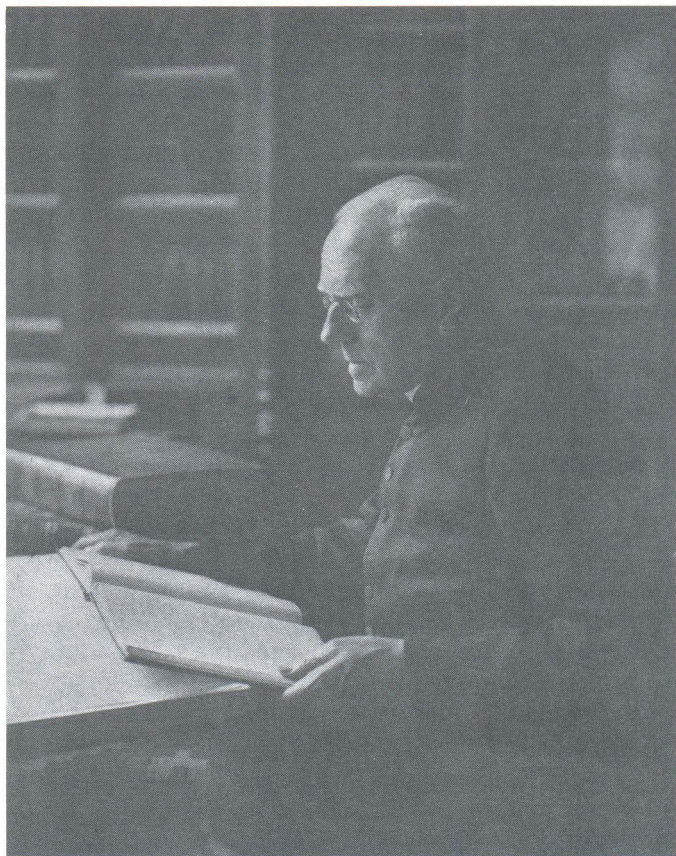
kršćanska groblja, koja su jasno pokazala razvitak kulta mučenika i mrtvih, nametala su nužnost širega vrednovanja postignutih rezultata. Osobito pogodna forma za to bijaše jedan skup, kongres na kojemu će se sastati svi oni koji su zainteresirani za tu materiju i za to razdoblje. Ideju su prihvatili i drugi kao mogućnost da se i sami prezentiraju te da potaknu rad i u krajevima koji su do tada ostali izvan dosega takvih istraživanja. Bulićeva ideja pala je očito na plodno zemljište i razvila se u jedan niz koji već broji dvanaest kongresa, a uskoro će i trinaesti. Borba za kandidaturu za takav kongres podnose čak i nekršćanske zemlje, što pokazuje da je istraživanje početaka kršćanstva zanimljivo i za islamsku i za židovsku zajednicu. Stoga ćemo o obljetnici smrti don Frane Bulića i uoči stote obljetnice velikoga don Franina priloga europskoj znanosti i kulturi posvetiti ovaj prilog samo tome. Daleko bi nas odvelo kad bismo se osvrnuli na sve njegove zasluge.

Pa da se prisjetimo toga događaja neposredno prije XIII. međunarodnoga kongresa za starokršćansku arheologiju, koji će se skromno, ali dostojanstveno otvoriti 25. rujna ove godine u našem gradu.

Poslije završetka arheoloških istraživanja na Manastirinama i prvih uspjeha na Marusincu, danas već čuvenim starokršćanskim grobljima s bazilikama, koji su izazvali neobično veliku pažnju svjetske znanstvene javnosti, ti su rezultati ponukali neke istaknute arheologe da već 1892. godine podrže don Franu Bulića da u Saloni organizira kongres za starokršćansku arheologiju. Kako je don Frane bio poduzetan čovjek, brzo je počeo raditi na organizaciji. Sastavio je pozive i uskoro dobio pozitivne odgovore velikog broja stručnjaka. Bijaše predviđeno da se kongres održi 1893. godine, ali je pojava kolere u Europi odgodila skup za sljedeću godinu, kad je uspješno i održan. Cjelokupan posao s pripremom i organizacijom i uspješnim odvijanjem pao je na leđa Bulića i njegova tadašnjega vrijednog suradnika don Luke Jelića. Na Kongresu nije sudjelovao velik broj stručnjaka, kao što je to danas uobičajeno, jer to bijaše tek početak takvih kongresa. Beskrajna je šteta što na Kongresu zbog bolesti nije mogao sudjelovati Giovanni Battista De Rossi, a njegova skora smrt bijaše beskrajni gubitak za arheologiju u cjelini. Međutim, svi drugi važni istraživači našli su se u Splitu. Za Bulića je, dakako, prijedlog da se Kongres održi u Splitu bio veliko priznanje, jer nije proteklo ni punih deset godina od početka njegova izuzetno uspješnoga djelovanja u Saloni, a već je svjetska znanstvena javnost poželjela da svojim očima vidi rezultate. Značajno je i to što su se sudionici mogli upoznati i s istraživanjima koja su vodili Hrvatsko starinarsko društvo u Kninu, na čijem čelu bijaše fra Lujo Marun, a čiji je zaslužni izvjestitelj bio Frano Radić, odnosno Bulićevo društvo "Bihać". Sudionicima je omogućeno da posjete i druge kulturne spomenike u splitskoj okolici.

Tom prigodom izdane su i važne publikacije kao što su *Ephemeris Salonitana* i *Ephemeris Bihaćensis*, u kojima su tiskani neki referati održani na Kongresu, a prikazani su i spomenici iz splitske okolice. Za bolju informaciju

sudionika i gostiju te prezentaciju naših spomenika izdali su Bulić, Jelić i Rutar *Vodič po Splitu, Solinu i Trogiru*, i to u hrvatskoj i talijanskoj verziji. Ta i danas vrijedna publikacija bijaše zapravo prva popularna prezentacija naše kulturne baštine.

Bulić

Tok Kongresa i diskusije tiskane su u *Bulletino di archeologia e storia dalmata XVII.*, 1894., u kojemu je sve u detalje zabilježeno o čemu se referiralo i razgovaralo, kako se radilo, koje se spomenike posjetilo, tko je primio sudionike itd. Kako nije bilo zasebne objave akata Kongresa, što je šupljina

u čitavom nizu, Arheološki muzej u Splitu je već lanjske godine u zajednici s Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana tiskao sve ono što je bilo done-seno u spomenutoj muzejskoj publikaciji te sva prigodna izdanja, i na taj način ispunio ono što Bulić nije mogao i zbog čega je bio vrlo žalostan, jer nije imao državne financijske podrške. Stoga je inicijativa Arheološkoga mu-zeja u Splitu vrijedan pothvat.

Bulićev trud dobio je priznanje još za trajanja toga skupa, kad je izraže-na potreba da se takvi kongresi nastave održavati i u budućnosti, kao stalan oblik međunarodne znanstvene izmjene spoznaja i suradnje, da se periodično održavaju u raznim krajevima antičkoga svijeta, u mjestima koja su vrijedna posjeta i kojima je nužna šira podrška svjetske znanstvene zajednice. Tada bijaše odlučeno da sljedeći kongres bude organiziran u Rimu, gdje se i održao 1900. godine, a Bulić je u znak priznanja bio izabran za predsjednika jedne sekcije. Dugo nakon toga nisu se održavali takvi kongresi. To bijaše prijelom-no razdoblje, u kojemu je prijetilo da se ugasi Bulićev trud. Ipak, vrijednost starokršćanskih kongresa nije se mogla izbrisati i Treći kongres održan je 1932. godine u Ravenni. Iako u to vrijeme Bulić bijaše veoma star, ipak se odazvao pozivu organizatora i došao u Ravennu, gdje je, kao nestor kongresa, jedne od formi međunarodne verifikacije znanstvenoga rada, dobio zaslužno priznanje.

Međunarodni kongresi tada su konačno zaživjeli. Poslije toga kongresi za starokršćansku arheologiju održavali su se još u Rimu (Vatikan) 1938., naravno poslije Bulićeve smrti, zatim po završetku II. svjetskoga rata 1954. godine u Aix en Provenču, pa opet u Ravenni 1962., Trieru 1965., Barceloni 1969., Rimu (Vatikan) 1975., Solunu 1980., Lyonu, Grenoblu, Genevi i Aosti 1986., te za trajanja Domovinskoga rata u Hrvatskoj 1991. godine u Bonnu, gdje nam je i povjerena organizacija XIII. međunarodnoga kongresa za staro-kršćansku arheologiju. Nema dvojbe da je Bulićeva ideja sada zaživjela i postala zapravo najprestižnijom arheološkom konresnom manifestacijom. U svim drugim segmentima arheološke djelatnosti održano je daleko manje takvih svjetskih kongresa. Prema tome, u ovom trenutku ispravno je sjetiti se Bulićeva velikoga međunarodnoga doprinosa.

Eto, danas, poslije stotinu godina, nalazimo se pred sličnom zadaćom kao i don Frane Bulić: organizirati uspješno i dostojanstveno jednu takvu manifestaciju, pokazati postbulićevske rezultate istraživanja i dati nov zamah razvitku starokršćanske arheologije u nas. Nije nevažno pri tome upozoriti i na naš doprinos arheologiji, s poštovanjem se prisjetiti don Frane Bulića. Teškoće s kojima se susretao Bulić drugačije su od onih koje su se nadvile nad nas. On nije bio prisiljen raditi u vrijeme dramatičnih ratnih zbivanja koja su nas uzdrmala, ali ne i pokolebala. Nije imao međunarodnu oporbu kakvu smo imali mi, a koju smo ipak uspjeli svladati i uvjeriti sve ljude dobre volje u ispravnost naše kandidature i u čestitost naših zamisli. Često prijetvorni i neskloni svijet, ne može zamisliti da nam je i u ovome preteškom

Starohrvatska crkva u solinskoj Gradini, foto: Z. Buljević

trenutku do znanosti, a ne do jeftine političke demonstracije, ako se tako ne bi shvatila naša ustrajnost na kulturnim vrijednostima zapadne civilizacije za koju držimo da nas je očuvala u vjetrometini silnih dramatičnih zbivanja na ovim prostorima tijekom stoljeća. Ali toga se nemamo što sramiti, dapače stalno nam je to isticati. Ako je Bulić imao mirniju klimu u kojoj je proveo u život svoje zamisli, on ipak nije imao ono što imamo mi, a za čime je upravo on toliko čeznuo i za što se stalno borio – svoju hrvatsku domovinu.

I ovaj mali isječak Bulićeve blistave i goleme djelatnosti pokazuje kakvo je mjesto dostigao i kakav nam je ugled priskrbio u svijetu znanosti i kulture. Stoga nikada nije dovoljno da mu i post mortem iskazujemo našu zahvalnost.

Nenad Cambi

DON FRANE BULIĆ AND INTERNATIONAL CONGRESSES OF EARLY CHRISTIAN
ARCHAEOLOGY (1894-1994)

Summary

1994 is marked by two anniversaries connected with the name of the outstanding Croatian archaeologist Frane Bulić, that is, sixty years of his death (July 29, 1934) and centenary of the 1st International Congress of Early Christian Archaeology which Bulić organized in Split in 1994.

A decade long succesful excavations in Salona led by Bulić paved the way for the organization of the 1st International Congress of Early Christian Archaeology.

Since the year 1994 is the centenary of the 1st Congress the Split archaeologists had long started an extensive campaign for the Split nomination of anniversary Congress and eventually succeeded in it (in 1986 preliminary nomination in Lyon and in 1991 final nomination in Bonn).

The results of Bulić's excavations in Salona were good enough proof that remarkable finds from Early Christian time could be found also outside Rome and large centres.

The founder of modern Early Christian Archaeology, Giovanni Battista De Rossi, supported the organization of the 1st International Congress undoubtedly proved that such manifestations were an excellant way of promoting archaeology in all parts of the ancient world. So the long series started. It was only after the 3rd Congress, held in Ravenna in 1932, that Congresses continued to be organized regularly, anyway much more regularly than in other branches of archaeology.

Today Split and Croatia are faced with the same task, that is, to organize successfully the 13th International Congress of Early Christian Archaeology on which archaeologists from almost all parts of the world will participate. The problems that Bulić was faced with are different and more complex now. He was not forced like present organizers of the Congress to act in dramatic war circumstances and did not have to fight against political accusations which in the last moment thraetened nomination of Split. Bulić had more favourable conditions for realizing his ideas, but he could not do it in free Croatia for which he was fighting his whole life.

Prevela: Maja Cambi